

MUSEUMSPLAN FOR GRIMSTAD BYS MUSEER
2009–2013

INNHold

1. Bakgrunn og mandat

2. Innledning om Grimstad

Historier museene kan fortelle

2.1 Byhistorien

2.2 Sjøfartshistorien

2.3 Dikterbyen

2.4 Hagebruket

2.5 Fritiden

3. Museumsenhetenes historie og status

Presentasjon av dagens enheter

3.1 Ibsen-museet

3.2 Hamsun-museum

3.3 Bymuseet

3.4 Sjøfartsmuseet

3.5 Norsk Hagebruksmuseum

3.6 Fløistads samling

4. Allmenne mål for museumsvirksomhet

Museenes samfunnsansvar

4.1 Internasjonale retningslinjer

4.2 Politiske føringer

4.3 Offentlig styring

4.4 Verdiforankring

4.5 Praktiske forhold

4.6 Målgrupper

5. Utvikling av museumsenhetene

Ambisjoner og mål for virksomheten

5.1 Ibsen-museet

5.2 Hamsun-museum

5.3 Bymuseet

5.4 Sjøfartsmuseet

5.5 Norsk Hagebruksmuseum

6. Samhandling

Nettverk, samarbeid og fellesaktiviteter

6.1 Generelt

6.2 Lokalt samarbeid og nettverk

6.3 Regionalt samarbeid og nettverk

6.4 Nasjonalt samarbeid og nettverk

6.5 Internasjonalt samarbeid og nettverk

7. Organisering

Bemannings- og kompetansebehov

7.1 Eierforhold

7.2 Drifts- og organisasjonsmodell

7.3 Organisasjonsplan

8. Konklusjoner

9. Budsjett og framdrift

9.1 Generelt

9.2 Kortfattet framdriftsplan for prioriterte tiltak

9.3 Budsjett for prioriterte tiltak

1. BAKGRUNN OG MANDAT

De tidligere museumsplanene for Grimstad har vært utarbeidet av kommunen. Den første ble vedtatt i 1997, og en ny plan forelå for perioden 2001–2004. Av ressursmessige årsaker ble ikke planen revidert i 2005 som forutsatt. Våren 2007 vedtok kultur- og oppvekstutvalget å vente, siden Grimstad bys museer (GBM) i mellomtiden også hadde påtatt seg ansvaret for satsingen på Grimstad som dikternes by – ett av hovedmålene i den gjeldende kommuneplanen. Det ble forutsatt at den kommende museumsplanen skulle utarbeides av GBM selv med kommunen som primærmottaker.

Kort tid senere tok GBM ved styreleder Svein Harberg og daglig leder Anita Estensen kontakt med Norsk Folkemuseum (NF) med tanke på bistand til å utarbeide planen. Samarbeidet må ses som en del av Ibsen-nettverket – Ibsenmuseet i Oslo drives av NF. Det ble utarbeidet et felles forslag til skisse, som ble godkjent med noen endringer av GBMs styre 25. oktober 2007. Det videre arbeidet med planen foregikk i perioden november 2007–mars 2008.

Det ferdige dokumentet må primært oppfattes som en *strategisk plan* for den museale virksomheten til GBM i perioden 2009–2013. Det skal legge grunnlaget for den videre utviklingen av denne delen av byens kulturliv, angi prioriterte satsingsområder og danne utgangspunktet for kommende handlingsplaner og nettverkssamarbeid. Planen er også tenkt som et finansieringsdokument som kan vedlegges søknader til sekundærmottakere, som Kultur- og kirke departementet, ABM-utvikling, Aust-Agder fylkeskommune og ulike sponsorer.

Det har vært redaksjonens oppfatning at moderne museumsdrift må ta utgangspunkt i de fortellinger museet selv ønsker å formidle, og i de generelle krav myndighetene stiller. Dokumentet legger derfor noe større vekt på lokalhistoriske og museumspolitiske forhold enn mange tilsvarende planer. De innledende kapitlene (1–4) har på grunn av dette en beskrivende karakter, mens de konkrete handlingsmålene (kapittel 5–8) er formulert mer punktvis.

Den viktigste utfordringen i arbeidet med planen har vært å se alle delene av museumsvirksomheten i Grimstad både i et kort og et lengre perspektiv. I planen er det først og fremst foretatt noen grunnleggende valg med hensyn til formidlingsstrategi, forvaltning, ressursbruk og framtidig kompetansebehov.

Redaksjonen har bestått av daglig leder Anita Estensen (GBM), utstillingskoordinator Torgeir Kjos (NF) og prosjektmedarbeider Marie Fongaard Seim (NF). GBM har i hovedsak hatt ansvaret for kapittel 2, 3, 5 og 6, NF for kapittel 1, 4 og 7. Kapittel 8 og 9 er skrevet i fellesskap. Redaksjonen står som helhet bak hovedlinjene i og slutføringen av planen.

Språkvask er utført av Stil og struktur og grafisk design av Goosen Design.

2. INNLEDNING OM GRIMSTAD

Historier museene kan fortelle

Hva er interessant å vise fra Grimstad i museal sammenheng? To av de mest karakteristiske trekkene ved Grimstad gjenspeiler seg i museene i byen. Det ene er Grimstads helt unike posisjon i den litterære verden som bosted for to av Norges fremste diktere, Ibsen og Hamsun. Det andre knytter seg til byens utvikling og de næringer som har hatt mest betydning for byens økonomiske vekst, nemlig sjøfart og hagebruk. Grimstad har også en lang tradisjon som skoleby.

2.1 Byhistorien

Grimstad opptrer som utskipningshavn i engelske tollregnskaper på 1500-tallet. Stedet var den gangen et strandsted som manglet et vesentlig element for å vokse: en god fløtningselv. Som strandsted var det lenge høy aktivitet på Groos og i Strandfjorden hvor sporadisk skipsbygging av mindre fartøyer bidro til utvikling og bosetting. Opprettelsen av Froland jernverk (1763) var avgjørende for Grimstads byutvikling og bystatus. Frakten av jernprodukter kunne ikke foregå ned Nidelva og helt fram, men måtte fraktes på vogn fra Naudenes (Røre) ned til sjøkanten. Utførselen krevde formelt underlag, og i 1796 ble Grimstad ladested med rettigheter til innenriks handel, som også inkluderte handel med Danmark. I 1816 ble byen kjøpstad og kunne handle utenriks. Da hadde byen rundt 400 innbyggere.

I perioden fram til 1850 forsvinner merkantilistiske hindringer én etter én, og Krimkrigen (1853–1856) gav en voldsom vekst i Grimstad. Krigen mellom Frankrike og England på Krimhalvøya krevde transport av tropper og materiell over lange avstander, og det gav gode tider på Agder. Dette fortsatte også etter 1856. Den industrielle revolusjon, koloniseringen av oversjøiske områder samt emigrasjon bidro til veksten gjennom siste halvdel av 1800-tallet. I 1845 hadde Grimstad 806 innbyggere, og dette tallet hadde vokst til nesten det firedobbelte ved folketellingen i 1891.

1900-tallet var lenge preget av stagnasjon. Skipsbyggingen opphørte, mens byggingen av mindre fartøyer og særlig båter til fritidsbruk vokste. Gjennom 1920-årene var rederidriften nær ved å opphøre, men den tok seg opp igjen gjennom 1930-årene. Grimstad fikk gradvis et mer variert næringsliv med bl.a. flere industriforetak. Byen fortsatte å vokse, om enn langsomt, fram mot 1960. I 1971 ble Eide, Landvik og Fjære kommuner slått sammen med Grimstad. I dag har byen i underkant av 20 000 innbyggere og er den raskest voksende byen i Aust-Agder.

Skolebyen

Peter Dahl ble født på Eskedal i 1747. Han ble en grunnrik reder og handelsborger i København. Dahl døde ganske ung (1789), og i hans testamente var det avsatt midler til et legat for utdanning av ungdom i Fjære sogn, som omfattet de senere Fjære og Grimstad kommuner. Legatet ble opprettet i 1796, og Dahlske skole ble oppført på hjørnet av Storgaten og Kirkegaten. Virksomheten var liten og lå til tider nede. Men mot slutten av 1800-tallet bød den på en verdifull tilleggsutdanning ut over folkeskole, og ble senere byens realskole og gymnas. Skolen hadde dessuten et betydelig bibliotek.

Skipsreder O.T. Tønnevold opprettet sitt legat i 1918. Dette legatet ble brukt til opprettelse av en teknisk fagskole i Grimstad. Skolen utdannet mekanikere/maskinister og elektrikere og anleggsteknikere. Sørlandets Tekniske Fagskole (STF) tiltrakk seg tidlig elever fra det ganske land. Skolen var også en viktig faktor da Grimstad ble valgt som lokaliseringssted for Sørlandets Tekniske Skole (SøTS). SøTS startet i 1967 med utdanning av ingeniører. I 1994 ble den innlemmet i Høgskolen i Agder. I 2007 fikk Høgskolen i Agder status som universitet, og det er bestemt at alle Universitetet i Agders aktiviteter i Aust-Agder skal samles i Grimstad.

2.2 Sjøfartshistorien

Sjøfarten i Grimstad bygger på tre ulike virksomheter: skipsbygging, rederivirksomhet og handel.

Skipsbygging

Det er funn som viser at det har vært skipsbygging i Grimstad helt siden oldtiden. I 1570 valgte den dansk-norske kongen å legge byggingen av sitt nye orlogskip, St. Oluf, til Strandfjorden ved innløpet til Reddalskanalen, noe som må bety at det allerede da var dyktige båtbyggere her. I 1800 fikk kommandør Peder Norden Sølling i oppdrag å konstruere en ny losbåttype som kunne gi større sikkerhet på sjøen. Dette gjorde han med god hjelp fra båtbyggere på Ulenesstranda, Rønnes, og han sendte to av båtbyggerne sine til København for å lære linjetegning og båtkonstruksjon.

På 1800-tallet økte skipsfarten sterkt både nasjonalt og internasjonalt. Noe av grunnen til dette var en voksende handel, men også at navigasjonsakten ble opphevet. Perioden 1850–1890 kan kalles gullalderen for Grimstad som båtbygger- og rederby. På det meste var det 40 registrerte skipsverft i omegnen, og bare i Vikkilen var det 20 skipsverft med opptil 36 skuter på beddingen. Med økt bygging og handelstrafikk vokste også behovet for assurance fram. Forsikringsselskapene krevde en klassifisering av skipene, og i 1862 stiftet skipsreder Morten Smith-Petersen Det norske Veritas i Grimstad. Firmaet eksisterer den dag i dag.

På slutten av 1800-tallet opplevde skipsbyggingen en stagnasjon. Utviklingen krevde større og sterkere skip, og overgangen fra seil til damp som drivkraft og fra tre til jern som byggemateriale tvang seg fram. Grimstad hadde ikke nødvendig kapital og heller ikke tilstrekkelig kunnskap om jern til å følge med i utviklingen. Noen prøvde seg imidlertid, og Fevik Jernskipsbyggeri var verftet som hadde størst suksess. Nå gikk båtbyggingen i retning av produksjon av småbåter. En optelling i nyere tid bekrefter at det i en periode var opptil 125 småbåtbyggerier i Grimstad. I 1953 blir den første plastbåten støpt av en grimstadmann, og også her klarer byen å bli ledende.

Rederivirksomhet

På 1800-tallet var partsrederi den vanligste eierstrukturen. Det var den enkleste modellen for å mobilisere det som trengtes av penger og innsats for nybygg, og risikoen ble spredd på flere. Hver skute var en selvstendig økonomisk enhet, og enerederne var ofte korresponderende redere som administrerte og forestod regnskap for flere skuter. Da overgangen til jernskip kom, viste partsrederiet seg lite egnet. Dampdrevne skip av jern krevde store mengder kapital, og de fleste skipene ble eid og drevet som aksjeselskap.

Under depresjonen på 1920-tallet hadde byen dyktige sjøfolk med maritim kompetanse, men den manglet skip. Det avgjørende for rederivirksomheten i Grimstad ble det britiske rederiet Anglo-Saxons beslutning om å selge flåten og satse på oljerelatert virksomhet. Rederiene Ugland og Tønnevold kjøpte skipene fra Anglo-Saxon og leide dem tilbake igjen til firmaet til frakt av olje. Dette var begynnelsen på en renessanse for rederivirksomheten i Grimstad.

Handel

Handelen med Danmark strekker seg langt tilbake i tid. I 1688 nevnes Nedenes-privilegiene som gav bønder rett til direkte handel med Danmark. Mange funn i skjærgården og bl.a. hollandske kart fra 1500- og 1600-tallet viser at kontakten med Holland også har vært tett og begynte tidlig. Det største bidraget som handelen med Holland gav, var innen maritim teknologi med nye seil- og riggtyper, og dette bidro til å utvikle byggeteknikken. Det var skogen som brakte hollenderne hit, og trelasthandelen var lenge den viktigste i Grimstad.

Rundt 1825 ble handelen mellom svensker og nordmenn styrket gjennom fri adgang til hverandres havner. Utover på 1800-tallet ble internasjonal handel mer og mer liberalisert. Dermed åpnet det franske markedet seg og etter hvert også andre. Det ble også med tiden mer vanlig å seile i langfart. Grimstad holdt lenge på sine seilskuter i langfart – og helt opp til 1927 var det slik at man ble ikke oppfattet som skikkelig sjømann uten fartstid fra seilskute. Derfor var det mange norske og nordiske ungdommer som søkte seg til Grimstad for å få hyre på en av de siste langfarerne.

2.3 Dikterbyen

To av Norges største diktere har bodd i Grimstad i perioder av sitt liv. Henrik Ibsen kom hit som apotekerlæring i 1843/44 og tilbrakte seks viktige ungdomsår her. Han var først i apotekerlære hos apoteker Jens Arup Reimann, hvor han etter tre år bestod apotekerassistentprøven. Reimann gikk konkurs i 1846, og apoteket ble solgt til apoteker Lars Nielsen. Samme høst fikk Henrik Ibsen en sønn, Hans Jacob, med Else Sophie Jensdatter Birkedalen, som var tjenestepike hos Reimann. I 1847 ble han ansatt som apotekerassistent hos apoteker Nielsen og flyttet med apoteket til det som i dag er Ibsenhuset. Mens han arbeidet som apotekerassistent, fikk han trykt de første diktene sine, og hans første skuespill, *Catilina*, ble utgitt samtidig med at han forlot Grimstad.

I 1918 flyttet Knut Hamsun til Nørholm gård i Eide kommune utenfor Grimstad. Der ble han boende til sin død i 1952. Han nøytt stor respekt som forfatter og mottok i 1920 Nobelprisen i litteratur. Flere av hans senere romaner ble skrevet etter at han flyttet hit. De siste årene av hans liv ble dramatiske, og etter krigen ble det reist erstatningskrav mot ham for de skadene han hadde forvoldt ved å støtte partiet NS under krigen. Rettssaken mot Knut Hamsun ble ført i bytingssalen i Grimstad.

Ibsen og Hamsun har satt varige spor i Grimstad, og byen har satt spor i deres litteratur. I Ibsens diktepos «Terje Vigen» er dette svært tydelig, hvor flere stedsnavn fra grimstadtraktene er nevnt. Hamsuns siste bok, *Paa gjengrodde Stier*, som kom ut etter erstatningssaken mot ham, skildrer perioden fra han ble satt i husarrest på Grimstad gamle sykehus, og fram til dommen falt.

2.4 Hagebruket

Grimstaddistriktet har sterke tradisjoner innen hagebruk (dyrking av grønnsaker, frukt og bær) og gartneridrift. Fra naturens side er Grimstad velsignet med et gunstig klima og mye god grønnsaksjord, og dyktige foregangsmenn engasjerte seg for å spre opplysning om nye dyrkingsmetoder og ved å starte opp næringsrettet industri.

Norges første hagebruksskole ble startet på Lillenes (Søm i Fjære) av skolestyrer Knutsen i 1880. Den ble flyttet til Vardåsvolden i 1892, der dansken Th. Kristensen drev gartneri, og nedlagt i 1895. Gartnerskolen på Dømmesmoen ble opprettet i 1923 og tilbød utdanning innen hagebruk fram til 2000.

Det er interessant å registrere at oppsvinget innen hagebruket delvis faller sammen med nedgangen innen skipsfart og skipsbygging i 1890-årene i Grimstad. Det var ofte kvinnene som hadde ansvaret for driften på småbrukene, og særlig var det de som stod for dyrking av grønnsaker, frukt og bær. En del menn som ikke lenger hadde tilknytning til skipsfarten, kunne nå engasjere seg mer hjemme på gården, og de var kan hende mer åpne for mekanisering og nye driftsmåter.

Veksthusnæringen er en viktig del av hagebruket. Distriktets første veksthus (drivhus) ble reist på Grimstad Gartneri ca. 1885. Gullalderen for veksthusnæringen var etter siste verdenskrig og fram til oljekrisen i 1973. Olje ble brukt til oppvarming av veksthusene, og den prisstigningen på olje som fulgte etter oljekrisen, medførte en kraftig sanering av antallet veksthus på grunn av dårlig lønnsomhet. På den annen side tok dyktige gartnere imot utfordringen, og tilpasset seg en ny tid ved spesialisering og effektivisering. Dermed preges distriktet fortsatt av aktører innen veksthusnæringen som hevder seg med glans i den beinharde konkurransen.

2.5 Fritiden

Utviklingen på 1900-tallet førte til at stadig flere fikk mer fritid og bedre råd. Friluftslivet fikk flere tilhengere, og på våre kanter var det naturlig å ta i bruk sjøen og skjærgården. Selskapet for Grimstad bys vel (etablert i 1922) var beundringsverdig forutseende og kjøpte opp store deler av byens skjærgård, som dermed ble tilgjengelig og tilrettelagt for allmennheten.

Veksten i lystbåtflåten førte til plassproblemer i havnebassenget. På 1950-tallet ble T- og I-brygga i Vestrebukt anlagt. I forbindelse med utfylling av Saulebukta ble det også foretatt noe mudring slik at det også her kom nye båtplasser. Gjennom 1960-tallet så man et økende behov for biloppstillingsplasser i tilknytning til småbåthavnene, og nye havner i Grømbukt og Holvika gav også plass til biler. Båtturismen var økende, og det ble anlagt gjestehavn ved Torskeholmen. Gjestehavnen ble senere flyttet til Dampskipsbryggen.

3. MUSEUMSENHETENES HISTORIE OG STATUS

Presentasjon av dagens enheter

Allerede i 1909, tre år etter Ibsens død, ble Ibsenhuskomiteen nedsatt. I løpet av de neste årene samlet de inn penger og kjøpte Østregate 13 (Ibsenhuset). De anskaffet også gjenstander fra Ibsens tid og byens historie og tilbakeførte huset til den perioden da Ibsen bodde der. Ved byens 100-årsjubileum som kjøpstad i 1916 ble Ibsenhuset og gjenstandene overrakt til kommunen. Gjennom årene har et stort antall gaver blitt donert til samlingen, som i dag er utgangspunktet for de tre museene: Bymuseet, Ibsen-museet og Sjøfartsmuseet. Norsk Hagebruksmuseum ble etablert som egen stiftelse i 1992 med grunnlag i Birger Beislands samling.

3.1 Ibsen-museet

Museet er lokalisert i Ibsenhuset, Henrik Ibsens gate 14 (tidligere Østregate 13). Huset er i kommunens eie. Det er fredet, og enhver inngripen både utvendig og innvendig må godkjennes av kulturminnevernmyndigheter i Aust-Agder fylkeskommune. Samlingen eies av Grimstad kommune.

Publikumsmottaket befinner seg i eget bygg på andre siden av gaten for museet. Dette lokalet er kombinert billettutvalg og museumsbutikk. I samme bygning ligger også Café Ibsen, som er privat drevet. Rullestolrampe er montert ved publikumsmottaket. Det er få parkeringsmuligheter utenfor museet.

Innsamlingen av gjenstander og arkivalier etter Henrik Ibsen begynte altså allerede i 1909 og ble presentert i Ibsenhuset ved byens 100-årsjubileum i 1916. Samlingen består av originalskrifter, førsteutgaver, malerier, gjenstander og møbler. Sønnen til Henrik og Suzannah Ibsen, Sigurd Ibsen, gav flere gjenstander til Grimstad, blant annet spisestuen fra Arbins gate 1. Den er deponert hos Norsk Folkemuseum fram til 2012 og utstilt i Ibsenmuseet i Oslo. I samlingen inngår det et betydelig antall gjenstander knyttet til farmasivirksomheten: Offisinet er komplett og unikt i norsk sammenheng. Det samme gjelder mye av det andre apotekutstyret. Ibsen-museet var opprinnelig samlokalisert med Bymuseet, og utstillingene stod mer eller mindre uforandret fra 1916 til 2005. I juni 2006 ble imidlertid nye utstillinger åpnet i forbindelse med 100-årsmarkeringen av Ibsens død.

GBM har ansvaret for driften av museet: forvaltning av samlingene, utvikling av utstillingene og formidling til publikum. Formidlingen skjer som omvisning, tilbud gjennom Den kulturelle skolesekken, arrangementer som "litterær kafé" og ulike festivaler. Museet er åpent for publikum fra medio mai til medio september. Utover ordinær åpningstid tar museet imot barnehager, skoleklasser og gruppebestillinger etter avtale.

3.2 Hamsun-museum

Kommunen har vedtatt å etablere et Hamsun-museum i Storgata 44. Bygningen var fra 1865 lokaler for Grimstads Sparebank og Agders Gjensidige Assuranceforening og dessuten møtesal for bytinget. Etter krigen ble erstatningssaken mot Knut Hamsun ført her den 16. desember 1947.

Det er vedtatt at stiftelsen GBM skal etablere, utvikle og drifte museet. I dag er det Grimstad bibliotek som holder til i bygningen. Kommunen har vedtatt at det skal bygges nytt bibliotek, og da vil bygningen

bli frigitt til museal drift. Videre er det bestemt av stiftelsens styre at det skal lages en utstilling til jubileet i 2009, som skal vises i museets framtidige lokaler.

Det er ikke foretatt noen systematisk innsamling til Hamsun-museet, men kommunen har enkelte gjenstander i sitt eie. Den mest unike gjenstanden i samlingen er en førsteutgave av *Paa gjengrodde Stier*, hvor den siste setningen, «St. Hans 1948. I dag har Høiesteret dømt, og jeg ender min skrivning», er tilføyd av Hamsun for hånd. Det fins også i samlingen noen få møbler fra bytingsalen. Hedvig Rasmussen har gitt muntlig løfte om en gave fra sin Hamsun-samling til en verdi av kr 100 000, som overrekkes når museet står ferdig. I august 2007 mottok museet et relieff av Hamsun som gave fra Knut Hamsun's Society in Caucasus, Georgia. De enkelte gjenstandene befinner seg på flere steder som disponeres av GBM, men er ikke systematisert og registrert. GBM har generelt dårlig med lager- og magasinkapasitet.

3.3 Bymuseet

Samlingen eies av Grimstad kommune. Bymuseet hadde utstillingslokaler i Ibsenhuset fram til høsten 2005 da utstillingen ble tatt ned, registrert og deponert i lokaler på Berge gård. Ved pakkingen ble det foretatt en grundig gjennomgang og tilstandsvurdering av gjenstandene. Samlingen er ikke tilgjengelig for publikum på det nåværende tidspunkt.

3.4 Sjøfartsmuseet

Samlingen eies av Grimstad kommune. Museet leier utstillingslokaler i Hasseldalen av Bergshav Management AS. Det fins ingen komplett oversikt over alle gjenstandene. Sjøfartsmuseet er åpent for publikum i juli.

3.5 Norsk Hagebruksmuseum

Norsk Hagebruksmuseum (NHM) ble etablert som egen stiftelse i 1992, med basis i gartner Birger Beislands samlinger i uthuset på hans hjemsted Berge Gård. Eiendommen og samlingene tilhører Grimstad kommune, og forvaltes fortsatt av NHM.

NHM flyttet til Dømmesmoen i 2001, og holder til i "hagebruksbua" som eies av Statsbygg. I denne bygningen er det bygd opp en vinutstilling med basis i Grimstad Gartneri, utstillingen "Hamsun som bonde" samt en mer generell utstilling av redskap og utstyr. Det er også samlet en del litteratur. Dessuten er gjenstander lagret i lokaler hos Bioforsk Øst Landvik.

Foruten utstillingslokaler rommer bygningen kafé, kjøkken, kontor, magasin, loft og toaletter. Utstillingsrommene er uten vinduer. Kafeen er kombinert utstillingsrom, butikk og serveringssted. Alt utenom loftet er på ett plan og lett tilgjengelig for funksjonshemmede. Toalettene har ikke rullestoltilgang. Vinduene er enkle, og bygningen er dårlig isolert. Det er stor uteplass og godt med parkeringsplasser. En flott og velstelt park (Dømmesmo-parken) omkranser museet, og like bak er det flott turterreng med mange turstier. NHM engasjerer seg også i uteområdet ved å tilrettelegge for friluftsliv og rekreasjon.

NHM har ansvar for forvaltning av samlingene, utvikling av utstillinger og formidling til publikum. Formidlingen skjer gjennom Den kulturelle skolesekken, arrangementer samt faste og midlertidige utstillinger. Utendørs er det forskjellige plantesamlinger som roser, liljer, stauder og frukttrær og Ibsens medisinske urtehage. Museet er åpent hver søndag fra sist i mai til sist i oktober og hver dag i juli. Det gis omvisning til grupper og skoleklasser utover ordinær åpningstid.

3.6 Fløistads samling

Grimstad har hatt fotografer mer eller mindre sammenhengende siden 1843. Den første var Demant, som var blant pionerene på fotograferingens område i Norge. Andre fotografer som er representert i Fløistads samling, er Helmer, Frivold, Larsen, Myhrslo og Fløistad. Samlingen er donert av fotograf Ivar Fløistad til Grimstad kommune. Den består av foto, negativer på glassplater, fotoapparater og annet fotoutstyr,

blant annet et Hasselblad-kamera. De første utendørsfotografiene fra Grimstad befinner seg også i samlingen. En del av samlingen er deponert på Aust-Agder kulturhistoriske senter, og resten befinner seg i lokaler som GBM disponerer. Samlingen er ikke tilgjengelig for publikum.

4. ALLMENNE MÅL FOR MUSEUMSVIRKSOMHET

Museenes samfunnsansvar

Moderne museumsdrift er basert på en rekke internasjonale og nasjonale regler og føringer. Det er avgjørende at også museumsvirksomheten i Grimstad tar utgangspunkt i og forholder seg til disse.

4.1 Internasjonale retningslinjer

ICOM (International Council of Museums) definerer et museum som «(...) en permanent, allmennyttig institusjon i samfunnets og samfunnsutviklingens tjeneste som er åpen for publikum. Et museum samler inn, konserverer, forsker og formidler og stiller ut materielle og immaterielle kilder til kunnskap om mennesker og miljø for studieformål, utdanning og underholdning.»¹

ICOM har også utarbeidet et museumsetisk regelverk (vedtatt 1986, revidert 2001/2004) som supplerer og utdyper definisjonen. De åtte hovedprinsippene oppsummeres slik i den gjeldende norske utgaven²:

- Museer bevarer, fortolker og fremmer menneskehetens natur- og kulturarv
- Museer forvalter samlinger på samfunnets vegne og til beste for samfunnsutviklingen
- Museer ivaretar primærkilder til kunnskapsdannelse og fordypning
- Museer gir muligheter for å verdsette, glede seg over, forstå og ta vare på natur- og kulturarven
- Museer har ressurser som gir muligheter for andre samfunnsmessige tjenester og goder
- Museer samarbeider nært med de samfunnene som samlingene stammer fra og med de samfunnene de tjener
- Museer arbeider innenfor de rammer loven setter
- Museer arbeider etter faglige og profesjonelle prinsipper

Samlet sett legger retningslinjene stor vekt på bevarings- og formidlingsaspektet. Særlig sterkt understrekes *samfunnsansvaret* – museene skal fremme samfunnsutviklingen ved å *tilgjengeliggjøre* sine samlinger for publikum som kilder til kunnskap, forståelse og opplevelse. Alle ICOMs medlemmer er forpliktet til å overholde det museumsetiske regelverket.³

4.2 Politiske føringer

Norsk museumspolitikk er i hovedsak nedfelt i følgende dokumenter:

- NOU 1996: 7 *Museum. Mangfold, minne, møtestad*
- St.meld. nr. 22 (1999–2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*
- St.meld. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*

NOU 1996: 7 («museumsutgreiinga») var den første offentlige museumsutredningen i Norge på mer enn 25 år. Den hadde som mandat å «utarbeida eit grunnlag for ein nasjonal museumspolitikk som set musea

¹ ICOMs museumsetiske regelverk, ABM-skrift #29, ABM-utvikling 2006, s. 33f.

² *op.cit.*, s. 10ff.

³ *op.cit.*, s. 2

inn i ein heilskapleg samfunnsmessig samanheng». ⁴ Utgangspunktet var at museene har «til oppgåve å vera samfunnsminne som skapar forståing for samanhengar i kultur- og naturhistoria vår. I dette ligg og å skapa vyrndnad og toleranse for kulturelt mangfald, innsyn i og ansvarskjensle for økologisk samspel». ⁵

Blant utredningens hovedkonklusjoner er den at «samfunnsnyten for museum ikkje berre ligg i det å skapa og formidla kunnskap. Det ligg særleg i evna til å skapa nyfikne og forståing, evna til å stimulera undringa, til å stilla spørsmål, til å overraska og utfordra einskildmenneske emosjonelt og intellektuelt». ⁶ Det understrekes at «for å vera aktive medspelarar i ein slik forståingsprosess bør musea leggja vekt på å vera *dialoginstitusjonar*, stader der dialog inneber ein vekselverknad mellom spørsmål og svar, ein prosess som heile tida fører til motspørsmål og nye svar». ⁷ Museene skal skape både kulturell identitet og toleranse og være arenaer for samfunnsdebatt. ⁸ I et slikt perspektiv blir «sjølve museumsfunksjonane – innsamling, forskning, bevaring og formidling – reiskapar som er knytte til rolla som samfunnsinstitusjon». ⁹

St.meld. nr. 22 («abm-meldinga») behandlar for første gang arkiv, bibliotek og museum i sammenheng. Felles for alle de tre sektorene er at de har «ei viktig rolle gjennom å velja ut, ta vare på og leggja til rette ulike former for kunnskapskjelder og informasjon». ¹⁰ De «skal forvalta materiale frå, og formidla kunnskap om, både fjern og nær fortid. Samla rår dei over eit tilfang som gjer det mogleg å setja notida inn i eit historisk perspektiv og såleis fremja ei forståing av at samfunnet i vår tid byggjer på det tidlegare generasjonar har etterlate seg». ¹¹ Arkiv, bibliotek og museum bidrar også til å ivareta viktige samfunnsverdier ved å etablere «like rettar til informasjon og kunnskapskjelder som set einskildindividet i stand til å vera deltakar i eit levande demokrati». ¹² De er med andre ord «informasjons-, dokumentasjons- og kunnskapsbankar som skal tena eit kontinuerleg demokratiprojekt». ¹³

Abm-meldingens formål var «å forma rammevilkår som kan gje grobotn for å trekkja full nytte av det potensialet for samordning og samarbeid som ligg føre mellom arkiv, bibliotek og museum», slik at de samlet skal «kunna yta betre tenester overfor samfunnet». ¹⁴ For museumssektoren var en av de viktigste konklusjonene at det var behov for en faglig kvalitetsreform. Det ble anbefalt å gjennomføre en regional organisasjonsmessig konsolidering «slik at ein sit att med eit mindre tal (1-6) konsoliderte museum eller museumsnettverk i kvart fylke, dvs. einingar med ei så sterk fagleg og økonomisk plattform at dei på ein meningsfull måte kan inngå i eit samla nasjonalt nettverk av museum». ¹⁵ Abm-meldingen var også utgangspunktet for etableringen av ABM-utvikling – statens rådgivende og utøvende fagorgan for arkiv, bibliotek og museum. ¹⁶

St.meld. nr. 48 («kulturmeldinga») omhandlar hele kulturfeltet og trekker opp hovudlinjene i de kulturpolitiske prioriteringene for tiåret 2004–2014. For museumssektorens del understrekes særlig behovet for å videreføre konsolideringsprosessen («museumsreformen») og styrke den offentlige styringen, planleggingen og samordningen gjennom ABM-utvikling. Samtidig gjentas kravet om at museene skal være moderne samfunnsinstitusjoner. De «må kasta av seg det dei måtte ha av ein tilstivna museumstradisjon i formidlinga av det tradisjonelle», være «arenaer for kunnskap og opplevingar» og «ei

⁴ NOU 1996: 7, s. 17

⁵ *op.cit.*, s. 17

⁶ *op.cit.*, s. 11 og 201

⁷ *op.cit.*, s. 201

⁸ *op.cit.*, s. 40f.

⁹ *op.cit.*, s. 11

¹⁰ *St.meld. nr. 22 (1999–2000)*, s. 7

¹¹ *op.cit.*, s. 7

¹² *loc.cit.*

¹³ *op.cit.*, s. 16

¹⁴ *op.cit.*, s. 7

¹⁵ *op.cit.*, s. 12

¹⁶ *op.cit.*, s. 12f. og 117

kjelde til kritisk refleksjon og skapande innsikt for nolevande menneske gjennom å knyta notida saman med fortid og framtid». ¹⁷ Enda sterkere enn før legger kulturmeldinga vekt på kulturlivets betydning i en verden preget av endring – med globalisering, kommersialisering, individualisering og rask utvikling innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi som noen av kjennetegnene. ¹⁸

4.3 Offentlig styring

Den statlige museums politikken utøves gjennom ABM-utvikling, som ble etablert i 2003 med ansvar for å styrke og effektivisere arkiv-, bibliotek- og museumssektorene hver for seg og sammen. ¹⁹ ABM-utvikling bevilger også penger og deltar aktivt som initiativtaker og samarbeidspartner i en rekke små og store prosjekter innenfor sitt arbeidsområde. ²⁰

På museumssiden har ABM-utvikling siden starten hatt ansvaret for gjennomføringen av museumsreformen, som forventes å være ferdig gjennomført i 2008. I den forbindelse startet i 2003 også utviklingsprosjektet *BRUDD*. Formålet var, med utgangspunkt i særlig kulturmeldingens forventninger, å «stimulere museene til å hente fram og fortelle de vanskelige og marginaliserte historiene, tørre å stille spørsmål, ta standpunkt, invitere til debatt og 'utøve en problemorientert samfunnskritisk funksjon'». ²¹ Prosjektet *Hot Spot* fra 2005 tar på en lignende måte sikte på å gjøre museene mer relevante som møteplasser og dialoginstitusjoner ved å fokusere på aktuelle og kontroversielle temaer.

I perioden 2007–2010 er ABM-utviklings prioriterte arbeidsområder følgende ²²:

- Læring, kunnskaps- og kulturformidling
- Utvikling av digitalt innhold og tjenester
- Utvikling og sikring av samlinger
- Nytenking og samhandling innenfor organisasjons- og nettverksbygging

Etter de store omstruktureringene og fokuset på kritisk dialog ser det altså ut til at det nå skal legges større vekt på økt tilgjengelighet (demokratisering), kvalitetssikring og kompetanseoppbygging.

4.4 Verdiforankring

Kort oppsummert stilles det verdimesig strenge krav til museene, særlig på følgende områder:

- *Samfunnsinstitusjon* – være nyttig for samfunnsutviklingen
- *Samfunnsminne* – være kunnskapskilder som knytter fortid og nåtid sammen
- *Samfunnsansvar* – skape forståelse for sammenhenger i kultur- og naturhistorien og innsyn i og ansvarsfølelse for økologisk samspill
- *Mangfold og møtested* – skape kulturell identitet og toleranse for kulturelt mangfold
- *Dialoginstitusjon* – stille (kritiske) spørsmål og være arena for samfunnsdebatt
- *Demokratisering* – skape lik tilgang for alle til informasjon, kunnskap og opplevelse

I de nyeste utredningene ligger det, som påpekt blant annet i den ferske «Ydserapporten», en tydelig forventning om endring eller utvidelse av museenes handlingsrom. Fra å være forvaltere av kulturarven og kunnskapsformidlere skal museene i dag *også* fungere som kritiske samfunnsaktører. Utviklingen har på mange måter gått fra monolog til dialog. ²³

¹⁷ *St.meld. nr. 48 (2002–2003)*, s. 14 og 183

¹⁸ *op.cit.*, s. 27ff.

¹⁹ *Om ABM-utvikling*. www.abm-utvikling.no

²⁰ *loc.cit.*

²¹ *BRUDD – Om det ubehagelige, tabubelagte, marginale, usynlige, kontroversielle*. ABM-skrift #26, ABM-utvikling 2006, s. 15f.

²² *Strategisk plan for ABM-utvikling 2007–2010*. www.abm-utvikling.no

²³ Tone Fredriksen Ydse: *Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer*. Norsk Kulturråd 2007,

4.5 Praktiske forhold

På et operativt nivå legges det fortsatt stor vekt på museenes tradisjonelle kjerneoppgaver:

- *Innsamling* av fysiske objekter fra nær og fjern fortid, og til en viss grad fra samtid
- *Bevaring*, sikring og dokumentasjon av samlingene
- *Forskning* (kunnskapsproduksjon) med utgangspunkt i museets samlinger og arbeidsområde
- *Formidling* (publisering, programaktivitet, utstilling, web) av kunnskap om kultur innen museets arbeidsfelt

I tillegg kommer et antall oppgaver som må ses i mer direkte sammenheng med endringene i verdigrunnlaget:

- Bedre tjenesteyting gjennom interaksjon og dialog med publikum
- Utvikle publikumstilbud som innbærere mulighet for sosial og kulturell inkludering
- Tilgjengeliggjøre samlingene og museets øvrige tilbud ved bruk av ny (digital) teknologi
- Organisasjons- og lederutviklingsprosesser
- Best mulig utnyttelse av faglige, organisatoriske og økonomiske ressurser (eventuelt gjennom regional konsolidering)
- Faglig samhandling på tvers av institusjonsgrensene gjennom deltakelse i nasjonale nettverk

4.6 Målgrupper

Hvem som er museenes overordnede målgruppe, ligger nedfelt i verdiforankringen. Museer skal tjene *allmennheten* og gjøre sine tilbud og ressurser mest mulig tilgjengelig for alle grupper i samfunnet gjennom ulike strategier. Også mer spesifikke målgrupper kan/bør prioriteres ut fra andre hensyn og ordninger:

- Barn og skoleklasser
- Lokalsamfunnet
- Reiseliv
- Bestemte fagmiljøer

5. UTVIKLING AV MUSEUMSENHETENE

Ambisjoner og mål for virksomheten

Museer i dag skal være møteplasser for diskusjon og refleksjon. De skal skape forståelse for sammenhenger mellom fortid og nåtid og gjenspeile kulturelt mangfold. En forutsetning for å lykkes med dette er blant annet fokus på målrettet forskning og samlingsforvaltning. For museene i Grimstad er det ikke minst viktig å bidra til å bygge lokal identitet. Gjennom satsingen på Dikternes by skal de også ha et nasjonalt og internasjonalt siktemål. Formidlingsmessig bør museene være mer enn rene kunnskapskilder – ikke bare stille ut gjenstander, men synliggjøre de «fortellinger» de inngår i. Nedenfor følger lister over de ulike museumsenhetenes prioriteringer i den kommende planperioden (alfabetisk ordnet).

5.1 Ibsen-museet

Målsetting

- Museet skal ferdigstilles i henhold til revidering av plan for omorganisering fra 2006

Fysiske og praktiske tiltak

- Avklaring av forholdet til kafeen
- Datakasse til butikken
- Ferdigstille utstillingens teknologiske løsninger
- Hefte om museet på norsk, engelsk, tysk og andre språk
- Lage kopi av frakken til Ibsen
- Lage revidert plan for ferdigstilling av museet (på grunnlag av plan for omorganisering fra 2006)
- Låseanordning på inngangsdør til museet
- Overføre overvåkningsbilder fra museet til kontoret og butikken
- Registrering av samlingen
- Sikring av samlingen
- Videreutvikling av butikken
- Vurdere deponering av deler av samlingen

5.2 Hamsun-museum

Målsetting

- På kort sikt: ferdigstille en jubileumsutstilling i 2009 i bytingssalen i Storgata 44
- På lengre sikt: etablere et Hamsun-museum i Storgata 44

Fysiske og praktiske tiltak (på kort sikt)

- Avklare behov for midlertidige branntekniske og adkomsttekniske tiltak
- Avklare lokalisering for jubileumsutstilling i 2009
- Produksjon av jubileumsutstilling i 2009
- Utarbeide prosjektskisse for jubileumsutstilling i 2009
- Utvikle program/hovedtema for jubileumsutstilling i 2009

Fysiske og praktiske tiltak (på lengre sikt)

- Analyse av samlingen og strategi for innsamling
- Finansiering av innkjøp til samlingen
- Finansiering av ombygging
- Finansiering av utstilling
- Forprosjekt for videreutvikling av hele bygningen
- Ombygging av lokalene til museal drift
- Oppgradere bygningen i henhold til brannteknisk standard
- Produksjon av utstillinger
- Prosjektskisse for utstillinger
- Restaurering av bygningen
- Sikringsplan for museet
- Supplere samlingen
- Utarbeide program og hovedtemaer for utstillinger

5.3 Bymuseet

Målsetting

- Reetablere Bymuseet i egne lokaler eller sammen med et nytt sjøfartsmuseum

Fysiske og praktiske tiltak

- Analyse av samlingen
- Forprosjekt for Bymuseet med konsekvensanalyse av enten samlokalisering med Sjøfartsmuseet eller egen lokalisering
- Lokalisering av museet
- Program/hovedtema for utstilling(er)

- Utarbeide prosjektskisse for utstillinger
- Vurdering av museets omfang

5.4 Sjøfartsmuseet

Målsetting

- Etablere et nytt sjøfartsmuseum som et maritimt senter alene eller i felles lokaler med Bymuseet

Fysiske og praktiske tiltak

- Analyse av dagens situasjon
- Analysere og registrere samlingen
- Avklare videre drift av museet i Hasseldalen
- Etablere prosjektgruppe
- Forprosjekt for Sjøfartsmuseet med konsekvensanalyse av enten samlokalisering med Bymuseet eller egen lokalisering
- Lokalisering/tomt
- Prosjektskisse over innhold
- Strategi for innsamling

5.5 Norsk Hagebruksmuseum

Målsetting

- Sikre framtidig plassering på Dømmesmoen
- Oppnå status som nasjonalt museum innen hagebruk

Fysiske og praktiske tiltak

- Analysere og registrere samlingen
- Avklaring med Statsbygg om leieforholdet på Dømmesmoen etter 2010
- Disponere magasinbygning
- Ferdigstille arboretets kjerneområde
- Ferdigstille utstillingen om Grimstadfrø AS
- Fullføre konserverutstilling
- Gjenopprette utstillingen «Birger Beislands samlinger» på Berge Gård
- Oppføring av historisk drivhus
- Oppnå konsolidert status med GBM
- Realisere ny utstilling om birøkt og pollinering
- Realisere Ra-snitt for å vise hvordan morenen er bygd opp
- Tilby hospitering av studenter/forskere i forbindelse med vitenskapelige oppgaver
- Utvide leieforholdet til å gjelde alt av arealer og bygninger vest for hovedveien

6. SAMHANDLING

Nettverk, samarbeid og fellesaktiviteter

Museene i Grimstad er en sterk pådriver og en god støttespiller for aktiviteter utover sine primæroppgaver i tett samarbeid med andre lokale og nasjonale organisasjoner, institusjoner, lag og foreninger. Noen av aktivitetene har vært samarbeidsprosjekter i flere år, mens andre er av mer sporadisk karakter. Stiftelsen er også med i flere regionale, nasjonale og internasjonale nettverk. Nedenfor følger en oversikt over de viktigste nåværende og potensielle samarbeidspartnere og arrangementer (alfabetisk).

6.1 Generelt

GBMs styrke er lokal forankring og samarbeid. Politikerne, administrasjonen og enhetene i Grimstad kommune er nære og viktige samarbeidspartnere for museene. GBM har også tette bånd til litterære miljøer utenfor byen som tangerer den museale virksomheten. Nettverk og samarbeidspartnere innen sjøfart og hagebruk/primærnæringer er det dårligere med. Her er det lite eller intet samarbeid utenfor kommunen, en betydelig svakhet som det er ønskelig å rette på.

6.2 Lokalt samarbeid og nettverk

Nåværende arrangementer

- Arrangement: Byvandring
- Arrangement: Den internasjonale kulturminnedagen
- Arrangement: Hagebokens dag
- Arrangement: Høstmarked
- Arrangement: Ibsen-seminarer
- Arrangement: Litterære kafeer
- Arrangement: Miljø- og kulturdagene
- Arrangement: Naturlos
- Arrangement: Vårmarked
- Den kulturelle skolesekken: Spiselige planter og blomster
- Litteraturfestivalen: Barnebokfestivalen
- Litteraturfestivalen: Ibsen og Hamsun-dagene
- Omvisning i museene

Nåværende samarbeidspartnere

- Agder Brenneri AS
- Agder naturmuseum
- Bioforsk Øst Landvik
- Dahlske videregående skole
- DnB
- Dømmesmoens venner
- Eide sognelag
- Fjære historielag
- Grimstad Birøkerlag
- Grimstad Bondelag
- Grimstad Hagelag
- Grimstad kommune: administrativ og politisk ledelse
- Grimstad kommune: kulturenheten og biblioteket
- Grimstad kommune: turistkontoret
- Grimstad Kunstforening
- Grimstad Revmatikerforening
- Grimstad Sjømannsforening
- Hamsunselskapet, avdeling Grimstad
- Ibsenhuset og Grimstad bymuseums venner
- Kystselskapet Terje Vigen
- Landvik Bygdekvinnelag
- Landvik historielag
- Medlemmer i andelslaget for Norsk Hagebruksmuseum
- Musikkens venner, Grimstad
- Nordea
- Reddal Fellespakkeri AS
- Restauranten Apotekergården

- Røde Kors
- Selskapet for Grimstad bys vel
- Sparebanken Pluss
- Sparebanken Sør
- SR-bank
- Stiftelsen Ibseniana
- Teaterets Venner, Grimstad

Framtidige/ønskelige arrangementer og samarbeidspartnere

- Arrangement: Hamsuns oppleste (opplesning av hans romaner fra perm til perm)
- Den kulturelle skolesekken: Korn og mel til alle. Hvorfor rodde Terje Vigen til Danmark etter korn?
- Den kulturelle skolesekken: Los Reinert på Hesnesøy
- Roald Dahl-selskap

6.3 Regionalt samarbeid og nettverk

Nåværende arrangementer

- Arrangement: Høstmuseet
- Den kulturelle skolesekken: Ibsen og Hamsun for ungdom
- Søndagsmuseet

Nåværende samarbeidspartnere

- Aust-Agder 4H
- Aust-Agder fylkekommune: kultur og næring
- Aust-Agder kulturhistorisk senter
- Aust-Agder Museumslag
- Bokbyen ved Skagerrak – Tvedestrand
- Hageselskapet Aust-Agder
- Maritimt Forum Sørøst
- Nettverk for museumspedagoger i Aust-Agder
- Region Arendal turistkontor
- Sørlandets Kunstmuseum
- Universitetet i Agder
- Vernemyndigheter i fylkeskommunen
- Vest-Agder-museet IKS

Framtidige/ønskelige arrangementer og samarbeidspartnere

- Arrangement: Sommerseminar i samarbeid med Universitetet i Agder
- Den kulturelle skolesekken: Blomster og grønt i maten

6.4 Nasjonalt samarbeid og nettverk

Nåværende samarbeidspartnere

- Det norske hageselskap
- Hamsun-kommunene
- Ibsen-museene
- Ivar Aasen-tunet
- Museumsforbundet
- Nasjonalbiblioteket
- Nationalteatret
- Norsk roseforening

- Riksteatret

Framtidige/ønskelige samarbeidspartnere

- Det norske Veritas
- Nettverk for sjøfartsmuseer
- Nettverk innen grønn sektor
- Norsk forfattersentrum

6.5 Internasjonalt samarbeid og nettverk

Nåværende samarbeidspartnere

- Oceanum, Skärhamn, Sverige
- Nettverk for nordiske litteratur- og komponistmuseer

7. ORGANISERING

Bemannings- og kompetansebehov

Stiftelsen Grimstad bys museer er en drifts- og utviklingsorganisasjon for Grimstads totale museumsvirksomhet. Stiftelsen har i dag tre faste stillinger, noe som ikke er tilstrekkelig for å nå de målene som framgår av denne planen. Nedenfor følger en vurdering av eierforholdene ved de ulike enhetene og det framtidige bemannings- og kompetansebehovet.

7.1 Eierforhold

Museumsvirksomheten i Grimstad involverer i dag flere eiere både når det gjelder eiendommer, bygninger og gjenstander. Det er sterke følelser knyttet til et slikt eierskap, og det virker uklokt å legge opp til endringer i det. I utviklingen av de nye museene vil ikke minst finansielle bidrag, muligheter for tilskudd fra forskjellige instanser og organisering av byggevirksomhet være avgjørende faktorer for eierskapet. Det synes imidlertid å være stor enighet om å bygge ett sterkt kompetansemiljø i en velfungerende organisasjon som drifter, utvikler, markedsfører og driver formidling knyttet opp mot de enkelte enhetene.

I 2006 gjorde Grimstad kommune gjennom vedtak i kommunestyret et valg når det gjaldt denne organiseringen. Kommunen vedtok da å inngå en avtale med GBM om at stiftelsen skulle ha rollen som det koordinerende leddet i satsingen på Dikternes by. Dette er med på å danne grunnlaget for å bygge en sterk organisasjon for videre drift av museene. GBM som konsolidert museum har også en nasjonal posisjon som sikrer statlig finansiering.

7.2 Drifts- og organisasjonsmodell

Generelle forhold

Vekten som legges på de tradisjonelle kjerneoppgavene – innsamling, bevaring, forskning og formidling – varierer fra museum til museum. Hver institusjon bør likevel legge til rette for at alle funksjonene blir ivaretatt på en forsvarlig måte. Det er derfor viktig med tilgang til bredest mulig kompetanse. For GBM er det neppe realistisk at hver enkelt enhet har full dekning på alle områder selv. Institusjonens framtidige organisering foreslås derfor bygd opp rundt en stabmodell, der et antall faste nøkkelstillinger dekker de viktigste fellesfunksjonene. Det anbefales også at et forholdsvis stort antall tjenester hentes eksternt, enten ved kjøp eller som resultat av samarbeid med andre museer og institusjoner (konsolidert). Samtidig bør hver enhet på lengre sikt etablere en fast grunnbemanning, hovedsakelig bestående av fagansvarlig (konservator) og formidlingspersonale. På kort sikt (2009) må det også engasjeres midlertidig ansatte i forbindelse med konkrete prosjekter.

Formidlingen av Ibsens og Hamsuns litteratur skjer gjennom satsingen "Grimstad – dikternes by". Satsingen er initiert av Grimstad kommune og administreres av GBM gjennom en samarbeidsavtale.

Diktetsatsingen vil bli nærmere konkretisert gjennom en egen strategiplan. I strategiplanen for "Grimstad – dikternes by" inngår mål, tiltak, kompetanse- og ressursbehov samt framdriftsplan.

Fellesfunksjoner

Følgende funksjoner foreslås som fast, sentral stab:

- Daglig leder – museenes øverste faglige og administrative leder. Er også styrets sekretær og rapporterer til styret
- Sjekonservator – faglig ansvar for forskning, utstilling og forvaltning av museenes samlinger. Rapporterer til daglig leder
- Fagkonsulent/registrator – ansvar for registrering, katalogisering, magasinering og dokumentasjon av samlingene. Administrasjon av innlån og utlån av gjenstander
- Formidlingsansvarlig – ansvar for eksternt og intern informasjon, hjemmesider, skoletjeneste, programaktivitet/arrangementer og publikumsvirksomhet
- Koordinator for Dikternes by – ansvar for program, arrangementer og videreutvikling av dikterbysatsingen
- Driftsansvarlig – ansvar for logistikk, sikkerhet og vedlikehold
- Administrasjonssekretær – sentralbord, daglig regnskap/fakturering, arkiv (inkludert foto)
- Utstillingshåndverker – produksjon og daglig vedlikehold av utstillinger og innendørs arealer (inkludert teknisk utstyr)

Eksterne fellestjenester

Følgende oppgaver anbefales dekket gjennom eksterne tjenester:

- Arkitekt – blant annet til utstillingsproduksjon og prosjektering av nybygg / antikvarisk vedlikehold
- Grafisk designer – blant annet til utstillingsarbeid og publikasjoner
- Teknisk konservator – til tilstandsvurdering, forebyggende konservering og restaurering av gjenstander samt prosjektering/restaurering av antikvariske bygninger. Bør inngå som en konsolidert tjeneste med andre museer, men for spesielle materialer som maleri, tekstil og papir er det trolig mer aktuelt med kjøp fra NIKU eller lignende
- Bygningsantikvarisk håndverker – til tømmer- og snekkerarbeid i forbindelse med restaurering av antikvariske bygninger. Inngår som konsolidert tjeneste med kommunen
- Fotograf – til dokumentasjon og utstillingsarbeid
- Regnskap og revisjon
- Renhold
- Juridisk bistand
- IKT – tilgjengeliggjøring av museenes samlinger og øvrige tilbud ved bruk av digital teknologi tillegges stor betydning i den offentlige museumspolitikken. Grunnet høy pris på slike tjenester bør de ansatte ha høyest mulig brukerkompetanse, men tjenester som installasjon, vedlikehold, support og kursing må nødvendigvis hentes eksternt, fortrinnsvis som en fellestjeneste for flere museer
- Rådgivende ingeniør – til prosjektering og kvalitetssikring av byggtekniske konstruksjoner og installasjoner. Inngår som konsolidert tjeneste med kommunen
- Sikkerhetstjenester – nattevaktordning og utrykning ved brann og innbrudd. Inngår som konsolidert tjeneste med kommunen

Ibsen-museet

- På kort sikt etableres en enkel prosjektorganisasjon med formgiver, utstillingshåndverker og web-designer for å ferdigstille det nye museet
- På lengre sikt bør museet bemannes med konservator (fagansvarlig) i fast stilling
- Dagens ordning med butikk, omvisere på deltid i sommersesongen og eksternt drevet kafé opprettholdes, men må videreutvikles

Hamsun-museum

- På kort sikt etableres en prosjektorganisasjon av nødvendig størrelse for å prosjektere og gjennomføre jubileumsutstillingen i 2009
- Samtidig bør det engasjeres en prosjektleder for å gjennomføre et forprosjekt i forbindelse med opprettelsen av et permanent museum
- På lengre sikt, når det nye museet er etablert, bør museet bemannes med konservator (fagansvarlig) i fast stilling samt omvisere og ansvarlige for butikk og kafé på deltid

Bymuseet/Sjøfartsmuseet

- På kort sikt etableres en prosjektorganisasjon av nødvendig størrelse for å gjennomføre et forprosjekt i forbindelse med etableringen av ett eller to nye museer
- På lengre sikt, når det eller de nye museene er etablert, bør det/de bemannes med konservator i fast stilling for hvert av fagfeltene samt omvisere og ansvarlige for butikk og kafé på deltid
- Når museene er i drift, kan det på lengre sikt bli aktuelt å inngå samarbeid med en restauratør for å drive serveringstilbudet på stedet

Norsk Hagebruksmuseum

- På kort sikt bør det etableres en prosjektorganisasjon for å oppføre historisk drivhus, ferdigstille arboretets kjerneområde og gjennomføre diverse utstillingsarbeider
- På lengre sikt bør museet bemannes med konservator i fast stilling samt omvisere og ansvarlige for butikk og kafé på deltid
- Museet bør dessuten formalisere samarbeidet med ekstern gartner for ivaretagelse av uteareal

8. KONKLUSJONER

Generelt

Kort sammenfattet er GBMs fremste styrke den gode lokale forankringen, mens det er forholdsvis store mangler med hensyn til organisasjonsutbygging og samlingsforvaltning. Man står også foran omfattende utbyggingsoppgaver med et tilsvarende investeringsbehov dersom det skal være mulig å nå de ambisiøse målene både Grimstad kommune og denne planen legger til grunn.

Plussfaktorer

- Ibsen-museet etter omorganiseringen i 2006
- Lokal samhandling både med befolkningen og kommunen
- Dialogfunksjonen både lokalt og nasjonalt
- Museenes samlede tematisering og rolle som kulturinstitusjon i byen
- Kommunens prioritering og interesse

Minusfaktorer

- Dårlig utbygd organisasjon
- Mangelfull samlingsforvaltning (registrering og sikring)
- Kunnskapsproduksjon (forskning og kompetanseoppbygging)
- Ressurstilgang i forhold til ambisjonsnivå
- Nettverkstilknytning for sjøfart og hagebruk
- Uavklart status med hensyn til konsolidering med Norsk Hagebruksmuseum

Utbyggingsoppgaver

- Jubileumsutstilling for Hamsun i 2009
- Ferdigstille Ibsen-museet

- Etablering av permanent Hamsun-museum
- Etablering av nytt bymuseum
- Etablering av nytt sjøfartsmuseum

Prioriteringer

I henhold til ovenstående foreslås det at følgende tiltak gis prioritet:

- Ansettelse av sjefkonservator
- Avklaring av konsolidering med Norsk Hagebruksmuseum
- Produksjon av jubileumsutstilling for Hamsun (med sjefkonservator som prosjektleder)
- Forprosjekt for bymuseum/sjøfartsmuseum (med egen prosjektleder)
- Ferdigstilling av Ibsen-museet (med sjefkonservator som prosjektleder)
- Forprosjekt for Hamsun-museum (med sjefkonservator som prosjektleder)
- Ansettelse av fagkonsulent/registrator
- Tilknytning til nasjonale nettverk for sjøfart og hagebruk

9. BUDSJETT OG FRAMDRIFT

9.1 Generelt

Nedenfor følger budsjettestimater og kortfattet framdriftsplan for de prioriterte tiltakene. Det understrekes at alle beregninger er overslag, ikke kalkyler. Forprosjektene for bymuseum/sjøfartsmuseum og Hamsun-museum er kun oppført med runde summer. Det er opp til forprosjektene selv å vurdere videre kostnadskonsekvenser og dimensjonering av hovedprosjektene.

9.2 Kortfattet framdriftsplan for prioriterte tiltak

Januar–juni 2008

Ansettelse av sjefkonservator
Avklaring av konsolidering med Norsk Hagebruksmuseum

Juli–desember 2008

Oppstart produksjon av jubileumsutstilling for Hamsun
Ansettelse av prosjektleder til forprosjekt bymuseum/sjøfartsmuseum
Oppstart forprosjekt for bymuseum/sjøfartsmuseum
Tilknytning til nasjonale nettverk for sjøfart og hagebruk

Januar–juni 2009

Ferdigstille jubileumsutstilling for Hamsun
Ferdigstilling av forprosjekt for bymuseum/sjøfartsmuseum

Juli–desember 2009

Oppstart ferdigstilling av Ibsen-museet

Januar–juni 2010

Endelig ferdigstilling av Ibsen-museet
Ansettelse av fagkonsulent/registrator

Juli–desember 2010

Oppstart forprosjekt for Hamsun-museum

Januar–juni 2011

Ferdigstilling av forprosjekt for Hamsun-museum

9.3 Budsjett for prioriterte tiltak

Prosjekt/kostnadspost	<u>Kostnad</u>	
<u>1) Sjefskonservator</u>		
(lønnsutgifter dekkes over eksisterende driftsbudsjett)	0	
<u>2) Jubileumsutstilling for Hamsun</u>		
Prosjektleder	0	en av sjefkonservators oppgaver
Prosjektmedarbeider	450 000	1 år à kr 320 000 eks. avg.
Arkitekt	437 500	ca. 50 t. à kr 700 eks. mva.
Gjenstandstransport	25 000	bil med 4 mann i 2 dager à kr 12 500 inkl. mva
Rådgivende ingeniør	0	forutsettes i samarbeid med kommunen
Utstillingshåndverker	210 000	1/2 år à kr 300 000 eks. avg.
Teknisk konservator	105 000	3 md. à kr 25 000 eks. avg.
Maler	87 500	200 t. à kr 350 eks. mva.
Adkomst og rømningsvei	100 000	rund sum (rs)
Antikvarisk tilbakeføring	0	dekkes over postene arkitekt, utstillingshåndverker, maler og gulvbelegg
Teknisk sikring (brann, tyveri)	100 000	rs.
Fysisk sikring (låser)	50 000	rs.
Elektroarbeider	300 000	rs.
Katalog/fører (flere språk)	50 000	rs.
Møte- og reiseutgifter	10 000	rs.
Administrasjon	10 000	rs.
Oversettelse	10 000	ca. 20000 tegn à kr 700 pr. 2000 tegn
Språkvask/korrektur	5 000	rs.
Grafisk designer	100 000	ca. 10 tekster à kr 7000 + rs. designprogram
Lyssetter	7 500	ca. 15 t. à kr 400 eks. mva.
Fotograf	15 000	rs.
Logistikk (blant annet flytting av Barnebiblioteket)	62 500	bil med 4 mann i 5 dager à kr 12 500 per dag inkl. mva.
Bygningsmaterialer	30 000	rs.
Gulvbelegg	50 000	rs.
Glass/pleksi	50 000	rs.
Stoff	50 000	rs.

Container	10 000	rs.
Verktøy/monteringsrekvisita	20 000	rs.
Klima/konservering	10 500	12 kvm. UV-folie på vindu à kr 700 eks. mva.
Belysningsutstyr (spotlights, skinner, nødlys, allmennlys)	350 000	rs.
Grafisk produksjon	100 000	rs.
AV-utstyr	10 000	2 stk. trykkskjerm, 1 lydusj, 1 flash video med projektor
Rettigheter (bilder, lyd, film)	100 000	rs.
Design/produksjon AV	200 000	rs.
Omvisere/vakter	302 000	50 uker à kr 120 pr. time inkl. avg.
Monterproduksjon	100 000	5 stk. à kr 20 000
Annonsering/markedsføring	35 000	rs.
Web/hjemmeside	5 000	rs.
Åpningsseremoni	<u>20 000</u>	rs.
Sum	<u>3 577 500</u>	
<u>3) Ferdigstilling av Ibsenmuseet</u>		
Datakasse til butikken	50 000	tilbud fra Kontroll Elektro A/S
Ferdigstille utstillingens teknologiske løsninger	400 000	rs.
Hefte om museet (flere språk)	50 000	rs.
Lage kopi av frakken til Ibsen	100 000	rs.
Låseanordning på inngangsdør til museet	20 000	rs.
Overføre overvåkningsbilder fra museet til kontoret og butikken	0	er allerede installert, men ikke tatt i bruk
Registrering av samlingen	<u>0</u>	del av fagkonsulent/registrators arbeid (kostnader, se pkt. 6)
Sum	<u>620 000</u>	
<u>4) Forprosjekt for Hamsun-museum</u>		
Rs.	<u>500 000</u>	sjefkonservator fungerer som prosjektleder
<u>5) Forprosjekt for bymuseum/sjøfartsmuseum</u>		
Rs.	<u>1 000 000</u>	egen prosjektleder
<u>6) Fagkonsulent/registrator</u>		
Kostnadskonsekvenser pr. budsjettår	<u>490 000</u>	

